

NORMA MORALNA

- norma – łac. „norma” - prawidło, przepis, reguła, wzór, kanon; łac. „moralis” od „mos, moris” oznacza obyczaj. Norma moralna jest imperatywnym składnikiem systemu etycznego, występując najczęściej w postaci nakazu czy zakazu.

Klasyczna etyka filozoficzna i teologia moralna poświęcały dużo miejsca problematyce normatywności. Moralność chrześcijańską charakteryzował od samego początku dynamizm historyczny, który uwzględniał konieczność dostosowania języka wyrażającego normy do ducha danej epoki. Wyznacznikiem moralności na przestrzeni dziejów były m.in. prawo naturalne, prawo wieczne, teologia cnót. Najbardziej obciążoną historycznie formą wyrażania moralności w normach stała się kazuistyka, prowadząc do wielu błędnych interpretacji, zwłaszcza do silnego zawężenia horyzontu moralności. XIX w. stał się okresem szczególnej odnowy moralności w wymiarze normatywnym. Z dokumentów Kościoła ostatniego stulecia należy odnotować enc. *Summi Pontificatus* Piusa XII (1939) ukazującą prawo naturalne jako powszechną normę moralności; Jana XXIII *Mater et Magistra* (1961) wskazującą, iż struktura duchowa człowieka domaga się opartego na religii prawa naturalnego oraz *Pacem in terris* (1963) ukazującą prawo naturalne jako właściwą normę moralności. Sobór Watykański II potwierdził naukę o istnieniu obiektywnych norm moralności [KDK 16, DSP 6] oraz o Ewangelii jako szczególnym źródle normy moralnej [KO 7]. Paweł VI w *Populorum progressio* (1967) podkreślił fakt, iż człowiek nie jest dla siebie normą ostateczną, w *Humanae vitae* (1968) napominał, iż ostatecznym interpretatorem prawa i twórcą norm moralnych jest UNK. Współcześnie wśród moralistów najczęściej przywołuje się pogląd, iż norma moralna jest miarą i regułą decydującą o wewnętrznej różnicy pomiędzy czynami moralnie dobrymi a moralnie złymi.

Dokumentem o szczególnym znaczeniu dla poruszanej problematyki jest enc. *Veritatis splendor* (1993). Jan Paweł II ukazuje w niej, iż wyznacznikiem dla zrozumienia n.m. jest godność człowieka, gdyż natura człowieka domaga się szczególnego zabezpieczenia przez normy o charakterze uniwersalnym i niezmiennym. W respektowaniu norm człowiek znajduje potwierdzenie siebie jako osoby a tym samym n.m. daje możliwość prawdziwego wzrostu moralnego i przyczynia się do umacniania tkanki społecznej jako pola moralności. W tym sensie n.m. ma moc obowiązującą zarówno w wymiarze osobowym jak i wspólnotowym [VS 90, 96 i 97]. Istotne jest także zauważenie różnicy jaka zachodzi pomiędzy „normalnością” i „moralnością”. Pierwsza jest owocem refleksji nauk humanistycznych rozwijających empiryczne i statystyczne rozumienie moralności. Natomiast moralność w sensie ścisłym musi zakładać nie tylko drogę „do początku” ukazującego moment upadku człowieka, ale przede wszystkim drogę ku nowemu człowiekowi odkupionemu przez łaskę. N.m. potrzebuje też języka uwzględniającego ducha danej epoki, jednak nie można sprowadzić jej do określonego momentu historycznego, ani tym bardziej w tak zawężony sposób dokonywać jej interpretacji [VS 112].

Punktem wyjścia do prezentacji nauczania dotyczącego n.m. czyni papież zjawisko kwestionowania dziedzictwa doktryny moralnej a zwłaszcza określonych koncepcji antropologicznych i etycznych. Prowadzi to – zdaniem papieża – do poddania w wątpliwość „istnienia wewnętrznego i nierozzerwalnego związku pomiędzy wiarą i moralnością, tak jakoby tylko wiara miała decydować o przynależności do Kościoła i o jego wewnętrznej jedności, natomiast byłby do przyjęcia pluralizm opinii i sposobów postępowania, uzależnionych od indywidualnego osądu subiektywnego sumienia lub od złożoności uwarunkowań społeczno-kulturowych” [VS 4]. W tym kontekście należy jednoznacznie odrzucić opinie wprowadzające podwójny status prawdy moralnej. Pierwsza jej płaszczyzna byłaby bardziej abstrakcyjna i kontemplacyjna, druga natomiast odwoływałaby się do ujęcia bardziej egzystencjalnego i pragmatycznego, które miałyby dostarczać uzasadnień dla *wyjątków od reguły ogólnej*. Papież zdecydowanie przeciwstawia się tego typu „pastoralnym” rozwiązaniom przypominając, iż podważenie absolutnego i niezmiennego charakteru n.m. jest ostatecznie podważeniem „samej tożsamości sumienia” [VS 56]. W trosce o właściwe rozumienie sumienia papież akcentuje ograniczony charakter jego kreatywności oraz odrzuca

teorię całkowitej suwerenności rozumu [VS 55, 36], gdyż nie można rozdzielać porządku etycznego i porządku zbawienia [RP 26]. Złożoność życia moralnego zakłada konieczność istnienia norm szczegółowych a nawet kompromisu, gdyż nie wszystkie normy w swojej treści są dane w formie ostatecznej. Niemniej kompromis podyktowany jest bogactwem treści prawdy moralnej, nie zaś podważeniem jej obiektywnego charakteru i wyprowadzanych z niej n.m.

Wśród zagrożeń, obok wewnętrznych i doktrynalnych (systemy etyczne, niektóre tendencje w ramach teologii moralnej – sytuacjonizm etyczny), Jan Paweł II zwraca szczególną uwagę na fundamentalne zagrożenie przez grzech. W pierwszym rzędzie chodzi o grzech pierworodny, który był odrzuceniem pierwotnej n.m. i postawą polegającą na „wyłączeniu Boga” z ludzkiego działania [RP 14]. Podobne „wyłączenie” Boga na płaszczyźnie szczegółowych n.m. dokonuje się w każdym grzechu, w stopniu, w jakim podważa on absolutny i niezmienny charakter n.m.

Jan Paweł II: RH 11; VS 4, 36-37, 52-56, 90, 95-97, 112; EV 70, 75; RP 14, 18, 26, 31; VC 87-88, 91; PS 6-8. Jan Paweł II: Veritatis splendor. Tekst i komentarze. Red. A. Szostek. Lublin 1995. Jan Paweł II: Być człowiekiem sumienia. Wybór i oprac. K. Gryz. Kraków 1998.

Biesaga T.: Spór o normę moralności. Kraków 1998. Bołoz W.: Współczesne metody uzasadniania norm moralnych. W: Veritatem facientes. Księga Pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Franciszka Greniuka. Red. J. Nagórny, J. Wróbel. Lublin 1997 s. 361-374. Góralczyk P.: Absolutny charakter norm moralnych. „Ateneum Kapłańskie” 86:1994 t. 122 nr 3(511) s. 494-507. Kowalski E.: Funkcjonowanie subiektywnej normy moralności. „Collectanea Theologica” 60:1990 t. 2 s. 35-43. Sobkowiak J.A.: Filozofia prawa czy filozofia osoby? Refleksja nad książką kard. Zenona Grocholewskiego „La filosofia del diritto di Giovanni Paolo II”. STV 41:2003 nr 1 s. 13-41. Zabielski J., Normatywny charakter współczesnej niewiary, STV 2000 nr 1, s. 139-156.

Jarosław A. Sobkowiak MIC